

Ина ХРИСТОВА

Софийски университет „Св. Кл. Охридски“

София, България

ina207@abv.bg

БЪЛГАРО-СЛОВЕНСКИЯТ МЕЖДУКУЛТУРЕН ДИАЛОГ СЛЕД 1989 Г.: АСПЕКТИ НА ВЗАИМНАТА ПРЕВОДНА РЕЦЕПЦИЯ ¹

Ina HRISTOVA

St. Kliment Ohridski University of Sofia

Sofia, Bulgaria

ina207@abv.bg

BULGARIAN-SLOVENIAN INTERCULTURAL DIALOGUE AFTER 1989: ASPECTS OF MUTUAL TRANSLATION RECEPTION

The article examines leading trends in the mutual reception of Bulgarian and Slovenian literature since 1989. The following topics are studied: the criteria of selection, genre composition, the representativeness of translated works, the dominant audience reception codes and attitudes. An important segment in the mutual reception in the period under review are anthologies. Therefore, the analysis is focused on the characteristics of the various anthology formats and concepts. Bulgarian-Slovenian inter-literary dialogue is explored in comparative South Slavic plan because it is the juxtaposition that highlights the specific characteristics of the reception process. The ultimate aim of the research is to identify the reception models of both literatures formed during the period.

Keywords: translation reception, reception models, anthology, anthological models.

Промените в межкултурния диалог след 1989 г, които се резултат от радикалното реструктуриране на южнославянското обществено-политическо, културно и литературно пространство, се проявяват по различен начин в

¹ Настоящото изследване е изготвено в рамките на проект „Превод и рецепция: славянските литератури в България и българската литература в съответните славянски страни (2016 – 2019)“ № 80-10-184/16.04.2019 г. към фонд „Научни изследвания“ на СУ „Св. Климент Охридски“, ФСлФ.

отделните национални литератури. Обществено-политическата събитийност, свързана с Югославиането, се налага като определяща за формирането на рецепционния модел на сръбската и хърватската литература през втората половина на 90-те години на ХХ век и през първото десетилетие на ХХІ. През този период представата и за сръбската, и за хърватската литература се свързва с Югославиането и тематизирането на войната и постюгославската криза. Най-представителна в това отношение е рецепцията на хърватската литература, в която доминанта е творчеството на Дубравка Угрешич, тясно обвързано с посочените проблематики. Системно се превеждат и посветените на войната творби на Миленко Йергович – „Сараевско Марлборо“, „Буик ривера“, „Мама Леоне“. В българската рецепция на сръбската литература темата за войната също се откроява, особено в корпуса от текстове, представителни за съвременната проза – романите „В трюма“ на Владимир Арсениевич, „Предумишлено убийство“ на Слободан Селенич, „Хищни нокти“ на Мирко Видойкович. Що се отнася до българо-словенския межкултурен диалог, въпреки че общественно-политическите събития неизбежно оказват влияние върху литературното общуване, в сравнение с останалите постюгославски литератури проблематиките, свързани с Югославиането и юговойните, не се открояват като устойчиви тематични доминанти в българската рецепция на словенската литература от този период.

Българо-словенските литературни отношения в периода след 1989 г. се развиват в две основни посоки:

– поддържане на континуитета с предишния период, преди всичко по отношение на кодовете и представите, върху които се формират възприемателските нагласи към чуждата литература;

– активизиране на междулитературния обмен чрез инициране на нови форми и начини на междулитературното и межкултурно общуване.

Въпреки че българо-словенските литературни контакти имат своя устойчива традиция, чието начало датира от края на ХІХ и началото на ХХ век, когато се появяват първите текстове за българската литература и първите преводи на словенска поезия на български², в периода до 1989 г. преводи на словенска литература се публикуват най-често в периодиката, в сборници и твърде рядко – в отделни книги. За разлика от рецепцията на сръбската и хърватската литература, която през втората половина на ХХ век е насочена към относително системно представяне на емблематични текстове на литературния канон, словенската литературна класика остава празно място в българското литературно пространство. Въпреки наличието на периоди на интензивно общуване между двете литератури, те остават на практика непознати за читателската публика. В тази връзка един от най-важните аспекти на българо-словенския межкул-

² За историята на българо-словенските литературни отношения вж Савов 2004: 215-222.

турен обмен след 1989, който ясно се откроява в сравнителен южнославянски контекст, е ретроспективният план на рецепцията, ориентирана към преводното представяне и критическата реконструкция на ключови моменти от историята на междулитературната и междукултурна взаимност. Репрезентативни издания в това отношение са книгата „Рапсодии на българския гуслар“ на словенския класик Антон Ашкерц, преводите на знакови творби на Иван Цанкар, антологичните представяния на българската литература в Словения, както и монографията на Людмила Малинова Димитрова и Людмил Димитров „Багряна и Словения“, която проследява и реконструира въз основа на документални материали общуването на българската поетеса – творческо и интелектуално, с видни представители на словенската литература и култура.

Антон Ашкерц е писател с основополагаща роля в историята на българо-словенския междукултурен диалог. Поезията му с българска тематика е преведана на български език в различни периодични издания и към нея е проявяван относително системен критически интерес³, а от гледна точка на транслатологията рецепцията му е задълбочено проучена в трудовете на Найда Иванова (Ivanova 2005: 461–475). Безспорен принос на съставителите на преводното издание на Ашкерц е цялостното представяне на произведенията му с българска тематика. Освен превода на лироепическия цикъл „Рапсодии на българския гуслар“, посветен на българските националноосвободителни борби и на Априлското въстание, книгата съдържа проза, публицистика и две писма от кореспонденцията му с Вазов. Важен за пълноценната рецепция е предговорът, който проследява и обобщава ролята на Ашкерц в словенско-българските културни и литературни отношения и описва подробно творческата история на цикъла. Събирането в книга на всички произведения с българска тематика на словенския класик е необходим етап от изграждането на българския му образ и утвърждаване на присъствието му в българската литературно-историческа памет.

С компенсаторна функция по отношение на представянето на словенския литературен канон в България са и преводите на Иван Цанкар, който е емблематична фигура за словенската литература от края на XIX и началото на XX век. В периода до 1989 г. негови стихотворения са публикувани в периодиката (най-често в превод от немски) и в антологията „Славянски поети“. На фона на това спорадично присъствие в българското литературно пространство, появата на български превод на поетическия сборник „Еротика“, който е знакова творба на словенския литературен модернизъм, се откроява като значимо рецептивно събитие. Томът „Избрани пиеси“ представя част от драматургичното творчество на писателя, който е поставян на българска сцена още през 1948 г., а наскоро издаденият сборник с кратки разкази „Образи от сънищата“

³ За българската рецепция на А. Ашкерц в литературната периодика през XX век вж Кирова 2004 а: 228–231.

е последната книга на писателя. Предвид ролята на Иван Цанкар в словенския литературен развой⁴, рецептивната активност по отношение на неговото творчество е важна предпоставка за формирането на една по-адекватна представа за словенската литература в българска читателска среда.

От гледна точка на научната рецепция през периода следва да се отбележат задълбочените и цялостни изследвания на българо-словенските езикови контакти и културни отношения на Найда Иванова, които запълват една съществена научна празнина в българската южна славистика. В рамките на разглеждания период се появява нейната монография „Южнославянските езици между националната индивидуалност и славянската взаимност в съчиненията на Антон Безеншек (1854–1915)“ (2008), която е първото българско проучване на дейността на словенския филолог. Вниманието на авторката е фокусирано върху лингвокултуроложките аспекти на лингвистичния проект на Безеншек и аналитичното разглеждане на преводите му с особен акцент върху поетичните текстове. От гледна точка на транслатологията особено важно е аналитичното разглеждане на ролята на вградените в езика национални стереотипи в межкултурното общуване. Заключениеята, до които достига авторката и в монографията за Безеншек, и в изследването на преводната рецепция на А. Ашкерц, открояват ролята на межкултурното общуване и преводната рецепция за изграждането на модерното културно и обществено съзнание и за промените в стереотипите на историческото мислене в кр.на XIX и началото на XX век.

Един от най-важните процеси, които се наблюдават в южнославянския межкултурен и междулитературен диалог след 1989 г., е ревизията на категориите свое и чуждо, близост и различие, които са определящи за структурирането на рецепционния интерес и за водещите рецепционни нагласи. Активното им преосмисляне и преформулирането на езиковите и културни идентичности най-ясно се наблюдава в българо-хърватските междулитературни отношения, особено в началото на периода. (вж Христова 2018: 27–41).

Видяни от гледна точка на възприемателските нагласи, българо-словенските литературни отношения се вписват в традицията на взаимната рецепция на южнославянските литератури, в която доминира представата за езиково-културната близост и която е водеща в периода преди 1989 г. В рамките на тази представа отношението свое – чуждо се осмисля през близостта, съседството, взаимнооглеждането. Затова рецепционните избори са насочени към присъствието на „своето“ в чуждата култура – било то „българското присъствие“ на Е. Багряна в словенската литература и култура или българската тема в творчеството на словенските писатели. Показателни в това отношение са самите заглавия на коментарите и интерпретативните текстове: „Българският опус на един словенски класик“ е онасловен предговорът на Иван Ди-

⁴ По този повод Лилия Кирова много точно отбелязва, че Цанкар е „измежду словенските творци, сътворили националния модел на литературното мислене през първата половина на XX в.“ (Кирова 2004 б: 233).

митров на книгата на А. Ашкерц; поемата на Симон Грегорчич „Заветът на хайдутина“ е представена под наслов „Един български сюжет в словенската класическа поезия“⁵. Подобни заглавия илюстрират добре познатите практики на възприемане на чуждото чрез припознаването му като свое и нагласата за „себеоткриване у другия“, типична за културния обмен, основан върху кода на историческата и културна близост.

Рецепцията на словенската литература в България след 1989 г. се характеризира със специфична жанрова структура, в която доминира поезията. Това я различава както от рецепцията на сръбската и хърватската литература, така и от водещите тенденции в съвременния литературен обмен, в който жанровото съотношение в общия случай е в полза на прозата.

Докато в периода до 1989 г. се наблюдава недостиг на добре подготвени преводачи от словенски език (вж. Савов 2004: 217), в настоящия момент е видимо постепенното формиране на съвременна българска школа на поетическия превод от словенски език. В това отношение ясно се открояват преводите на българската поетеса Людмила Миндова, която след 2000 г. превежда творбите на едни от най-емблематичните представители на съвременната словенска поезия – Йосип Ости, Алеш Дебеляк, Томаж Шаламун. Превесът на поезията в преводите от словенски в периода след 1989 г. до голяма степен е резултат на преводачески избор, мотивиран от субективни творчески предпочитания, и това се отнася с особена сила именно за преводите на Людмила Миндова. Качеството на тези преводи означава навлизането на словенско – българския литературен обмен в различен етап, в който наред с взаимното опознаване, рецепцията се случва и като творческо общуване.

Особеностите на жанровата структура на българската рецепция на словенската литература, както и преобладаването (в рамките на взаимната рецепция) на високия естетически критерий пред пазарния не на последно място намира своето обяснение в самия модел на рецепцията, която след 1989 г. е иницирана от представители на академичните кръгове и до голяма степен остава затворена в тях и в средата на специализираната литературна публика⁶.

Както и при останалите славянски и южнославянски литератури, наблюденията върху рецепционните избори в периода след 1989 г. показват категоричен превес на интереса към съвременната литература като преобладава изборът на автори и творби с международна известност, които вече са намерили признание и са превеждани на различни езици.

⁵ Димитров, Л. Един български сюжет в словенската класическа поезия. // *Литературен вестник*, №2, 2009, с.7.

⁶ Симптоматичен в това отношение е фактът, че литературните гостувания и премиери на новопреведените книги редовно се провеждат на академична територия, най-често в Софийския университет – вж напр. https://kulturni-novini.info/news.php?page=news_show&nid=5940&sid=8 или <https://philol-forum.uni-sofia.bg/erotica-ivan-cankar/>

Сред издадената на български език словенска поезия се открояват четирите поетически книги на Йосип Ости, повечето от които включват творби от различни поетически стихосбирки (в съставителство и превод на Людмила Миндова) и създават една доста пълна представа за творческото развитие и поетическите търсения на босненско-словенския поет; лириката на Алеш Щегер, на Бране Мозетич, Алеш Дебеляк, Томаж Шаламун, Изток Осойник. Словенската проза в България е представена от утвърдени в межкултурното пространство и на книжния пазар имена и творби на Драго Янчар, Владимир Бартол, Евалд Флисар, Мойца Кумердей.

Същият тип селекция определя и българските автори, преведени на словенски език. Тук присъстват имената на Георги Господинов, Алек Попов, Валери Стефанов, Теодора Димова, Христо Бойчев, Йордан Радичков, Станислав Стратиев – подбор, в който разпознава актуалният литературен износ на съвременната българска литература. В самостоятелни издания е представена поезията на Румен Леонидов и Екатерина Йосифова, като тази ограничена селекция е компенсирана от антологиите и преводите на българска поезия в периодичния печат⁷.

Особено важен сегмент от литературната рецепция след 1989г. са **антологичните издания**. Ролята на антологиите в рецепционния процес, както отбелязва Елена Дараданова, е „да представят на езика на приемащата страна културната специфика, отразена в художествения свят на дадена национална литература. Поради това те имат значимо място в изграждането, препотвърждаването или промяната на представата за тази литература в чужд културен контекст“ (Дараданова 2015: 458).

В сравнение с предходния период, след 1989 г. се наблюдава засилено присъствие на различни формати с антологични функции във взаимната рецепция на южнославянските литератури. Като утвърдена практика на специализираните литературни издания се налага изготвянето на тематични броеве, посветени на отделни национални литератури. В българска среда най-активни в това отношение са „Литературен вестник“ и списанията „Съвременник“, „Панорама“, „Литературни Балкани“. Тематични блокове, посветени на съвременната българска литература, относително системно се появяват в литературната периодика в Хърватия и Сърбия (вж Дараданова 2015: 458-463).

⁷ Цялостна библиография на преводите на българска литература на словенски език и на словенска литература на български език за периода 1990-2015 г. е изготвена в рамките на научния проект „Рецепция на славянските литератури в България и на българската литература в съответните страни“ и публикувана на адрес <https://litreception.wordpress.com>

Корпусът от текстове, съставлящи взаимната преводна и критическа рецепция на българската и словенската литература в периода 1990-2014 е проследен и представен в статията на Димана Митева „Рецепция на словенската литература в България и на българската литература в Словения (Митева 2015: 472-476).

Наблюденията върху този формат в южнославянски сравнителен план показват различна степен на интензивност и реципрочност на взаимната рецепция, като най-активни в това отношение са българо-сръбските контакти. В българо-словенските междулитературни отношения тематичните броеве или блокове в специализираната периодика⁸ са по-слабо застъпени за сметка на самостоятелните антологични издания. В периода след 1989 г. антологичните представяния се налагат като обща тенденция в съвременната рецепция на южнославянските литератури, но антологичните книги присъстват по-интензивно в рецепцията на българската литература, отколкото в българската рецепция на постюгославските литератури. Съпоставката с останалите южнославянски литератури откроява като специфичен белег на българо-словенския междулитературен диалог подчертаната взаимност и реципрочност на този тип рецептивна активност.

В наличния корпус от антологични издания в общия южнославянски контекст се наблюдават различни типове и модели на съставителство и репрезентация. Преобладават антологиите, посветени на отделни жанрове, като най-активна в това отношение е рецепцията на българската литература в Сърбия⁹, но не липсват и проекти, насочени към цялостно представяне на българската литература. След сръбското издание през 2007 г. на хрестоматия на българската литература¹⁰, едно от най-важните събития в рецепцията на българската литература е издаването в Словения на двутомна „Антология на българската литература“¹¹, която представя класически творби на българската литература –

⁸ Цикъл „Съвременна словенска литература“ в съставителство, превод и коментар на Ганчо Савов е представен в сп. *Ах, Мария*, №1, 1996; в разглеждания период *Литературен вестник* неколкократно публикува тематични блокове, посветени на съвременната словенска поезия. Важен рецептивен факт през периода е тематичният брой на списание *Литературни Балкани* №4, 2004, който излиза под наслов „Словенска поезия и проза“ и представя творби на утвърдени съвременни словенски писатели. Изданието съдържа две обзорни статии на Ганчо Савов, които сами по себе си са ценен източник на информация за географията, историята и културата на Словения, както и за словенско-българските културни контакти. Сериозен недостатък на инициативата е липсата на самостоятелно представяне или контекстуализация на преведените автори, което прави невъзможно сглобяването на някакъв, макар и фрагментарен, образ на съвременната словенска литература.

⁹ Поредицата от сръбски антологични издания, посветени на българската поезия и проза, както и хърватските, са описани на горепосочения адрес адрес <https://litreception.wordpress.com>

¹⁰ Бугарска књижевност: хрестоматија. Прир. М. Пантић, Д. Дончева. Београд: Филолошки факултет; Ниш: Братство, 2007.

¹¹ *Antologija bolgarske književnosti – Besedila izbral dr Ljudmil Dimitrov. Uredila: I del – dr Ljudmil Dimitrov in Borut Omerzel; II del – dr Ljudmil Dimitrov, dr Namita Subiotto, Eva Šprager in Borut Omerzel. – Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana; I del – 2008, II del – 2009.*

поезия, проза, драма. За разлика от сръбското издание, което обхваща периода от Възраждането до края на XX век, хронологическите граници на двутомната словенска антология на българската литература са от средновековната книжнина до края на XX и началото на XXI век. Двете антологични книги показват сходство в съставителската концепция: принципите на подбора на автори и творби следват установената академична традиция на представяне на българския литературен канон, като хронологическият принцип на подредбата е съчетан със стремеж към изчерпателност и панорамност на конструирания образ на българската литература. Словенското издание включва и обширен преглед на историческото развитие на българската литература, както и богат коментарен апарат. Специфично решение на съставителите е включването в рамките на втория том на композиционно обособена част „Антология на съвременната българска поезия“. Тази „антология в антологията“ се отличава и с една по-различна концепция, в която естетският и естетически критерий се налага като доминанта над стремежа към цялостно представяне на многообразието от поетики и имена в съвременната българска поезия. Подобна съставителска концепция споделя и сръбското двуезично издание „Бугарска поезија друге половине двадесетог века/ Българска поезия от втората половина на двајсети век“¹² – сходство, което е видимо в множеството съвпадения в антологичния подбор.

Особен щрих в словенската рецепция на българската поезия е двуезичното издание „Morje. 15 bolgarskih pesnikov“/ „Морето. 15 български поети“, 2007 г. със съставител Людмил Димитров. Кратката тематична антология представя както ранни текстове на българската маринистична лирика (Константин Величков, Кирил Христов), така и високите ѝ образци – Валери Петров („Сбогуване с морето“), Христо Фотев („Морето само живите обича“), Иван Пейчев („Напътствие“). Подредбата следва хронологическия и литературноисторически принцип, но водещ в антологичната концепция е естетическият критерий и знаковостта на включените творби. Въпреки че съставителят Людмил Димитров поставя на фокус прочита на антологията като „своеобразна панорама на българското свободолюбие и духовно бродничество ...“ (Димитров 2007: 10), избраните творби създават представа и за различността на поетическите езици и лирическите нагласи в българската маринистика. В петнадесетте текста се открояват както типични образи, топоси и реалии, присъщи на морската тема (фигурата на рибаря, лодката, корабът, пристанището, бурята), така и многообразие от индивидуални поетически интерпретации – традиционното преживяване на морето като могъща стихия или „водна пустиня“; идиличното, артистично или екстатично възприятие на морския пейзаж; разнопосочни като

¹² Бугарска поезија друге половине двадесетог века / Българската поезия от втората половина на двајсети ве. Прир. и прев. Татяна Дункова, Марин Младенов. Београд: Завод за ујбенике и наставна средства. Ниш/ Братство, 1998.

образност, език и чувствителност отъждествявания на морето с представата за битието или с интимната и емоционална идентичност на лирическия аз.

Общуването чрез маринистиката е симптоматично за отварянето към различен тип кодове и възприемателски нагласи в южнославянския междукултурен диалог. Макар кратка и рискована като преводаческо начинание¹³, антологията „Морето“ е важно събитие в българо-словенския културен и литературен диалог, което е опит за конструиране на неконвенционален поглед към българската литература и задава като възприемателска перспектива извеждането ѝ от границите на стереотипизираното и тясно разбирано балканско светоусещане.

В рамките на лектората по български език, литература и култура в Люблянския университет е изготвена и антологията „Šest bolgarskih dram“ (2012), чийто съставител и автор на предговора е Людмил Димитров, а преводите отново са дело на студенти. Каноничната репрезентативност е определяща за структурата на антологията. Подборът и подредбата показват предпочитание към творби, които са не само еталонни, но и етапни, и дават възможност да се проследи развитието на жанра – от зараждането и утвърждаването на българската модерна драма в първите десетилетия на XX век („Зидари“ на Петко Тодоров, „Вампир“ на Антон Страшимиров, „Майстори“ на Рачо Стоянов), през уникалността на явлението Радичков („Януари“) и атмосферата на 80-те, разпознаваема в „Последната нощ на Сократ“ на Стефан Цанев, до психологическия прочит на актуалната и днес тема за личния избор на емиграцията, оставането или (не)завръщането в пиесата „Топлината на ноември“ на Яна Добрева, чиято фигура е представителна за нашумелите през последните десетилетия имена. Избраната антологична концепция утвърждава като водещи литературноисторическата процесуалност, каноничността и поколенческият принцип.

В българската рецепция на словенската литература се откроява първото самостоятелно антологично издание на словенска поезия в България „Тук глътка, там глътка: съвременна словенска поезия“ (2011). В книгата преобладават автори, дебютирали в края на 90-те г. на XX век (Барбара Корун, Тоне Шкрянец) или през първото десетилетие на XXI в. (Татяна Т. Ямник, Тина Козин), утвърдили се на литературната сцена през последните години. За разлика от завършения, естетски и елитарен характер на концепцията на „Морето“, съставителският поглед тук е насочен към представянето на посоки и тенденции. Подреждането на авторите отказва да следва хронологията или поколенческият принцип, а подборът очертава множествеността и различността на поетики, почерци и езици. Така организирана, антологията е илюстративна за модела на синхронната рецепция, която отразява литературния процес в движение и откроява неопределеността и незавършеността на настоящето.

¹³ По-голямата част от преводите са направени не от професионални преводачи, а от студенти от Люблянския университет, изучаващи български език и литература.

Друг тип подбор се наблюдава в книгата „Словенска поезия“ (2014), която събира и представя поетическите преводи на Ганчо Савов. Въпреки че като ключова е поставена фигурата на преводача, книгата създава относително широка представа за словенската поезия от втората половина на ХХ век. Водещ в концепцията на сборника е поколенческият принцип; структурата е организирана в много по-голяма степен върху хронологията на писателските присъствия, отколкото върху типологията на лирически концепции и поетики. Наблюдават се съществени различия в модела на представяне на авторите – в някои случаи те са вписани в литературноисторическия процес, но по често се посочват индивидуални особености на поетическата тематика, език и стил. Недостигът на системност в организацията на сборника е компенсирани от прегледа на словенската поезия „Поезията и словенците“ (Савов 2014: 133–139), в който наред с обзорния поглед върху словенския поетически развой са открити централните за десетилетията от втората половина на ХХ век поетически явления, фигури и течения. Наличието на подобен тип текстове в антологичните формати е важно условие и предпоставка за изграждането на рецептивния образ на чуждата литература и за активирането на рецепционния интерес. Що се отнася до подбора на стихотворенията в „Словенска поезия“, той е мотивиран както от репрезентативността, така и от субективния преводачески избор. И въпреки че поетическият сборник няма претенциите на антология (вж. Савов 2014: 3), той изпълнява антологични функции. Дългогодишният интерес на Ганчо Савов към словенската литература и преводаческата му активност позволяват диахронното открояване на едни от най-важните поетически явления – литературния екзистенциализъм, експериментаторството на неоавангарда, интимистичния лирически модел.

В различен антологичен модел е представена съвременната словенска проза¹⁴. В този модел откровено доминира фигурата на съставителя: подборът е изцяло подчинен на индивидуалната съставителска и критическа концепция, която тръгва от идеята за неореализма и противопоставя *разказа на литературата на изчерпаните възможности*. Включените в антологията творби очертават конкретните виждания на съставителя – словенския литературен критик Митя Чандър, за новата словенска проза и открояват като водещи тенденцията на завръщането към реалността и към поетиката на всекидневното. Безспорно предимство на този тип концептуална антология е конструирането на единна визия за неореалистичния наративен модел като една от водещите тенденции в съвременна словенска проза. За българската публика обаче неизбежната партикуларност на подобна визия е рискова по отношение на изграждането на цялостна представа за съвременната словенска проза. Този риск до голяма степен е минимизиран от послеслова, който полага анализа на неореалистичното писане в широк диахронен и синхронен литературноисто-

¹⁴ „За какво говорим. Словенска кратка проза 1990–2004“. Съст. Митя Чандър. Прев. Ева Шпрагер и Людмил Димитров. София: Факел, 2013.

рически срез и позволява на читателя да се ориентира в словенския литературен процес.

Антологията на съвременната словенска драма¹⁵ показва стратегия, типична за антологичните представяния на съвременната литература – подбор на разпознаваеми в актуалния момент, утвърдени и признати автори. По този повод съставителят споделя, че „външен критерий е фактът, че предпочетените пиеси са спечелили наградата за най-добър драматургичен текст на фестивала „Седмица на словенската драма“ (Бартол, Димитров 2017: 25). Преведените пиеси на Евалд Флисар, Драго Янчар, Винко Мьодерндорфер, Матяж Зупанчич и Симона Семенич са писани между 1988 и 2008 г. и очертават търсения и тенденции, характерни за съвременната словенска драма.

Антологичните книги, издадени след 1989 г., до голяма степен компенсират спорадичния и несистемен характер на взаимната рецепция на българската и словенската литература. Те имат определящо значение за конструирането на литературноисторически контекст и отварянето на широк хоризонт на съвременната рецепция, необходими за пълноценната межкултурна и междулитературна комуникация.

Критическата рецепция на словенската литература в България и на българската в Словения е крайно недостатъчна. Свежда се най-често до кратки рецензии, отзиви и съобщения за новоиздадените книги, като в словенска среда преобладават критическите отзиви за творбите на Георги Господинов. Рядко се появяват задълбочени рецензии и статии, които най-често са насочени към презентацията на конкретни произведения с акцент върху техниките на писане, индивидуалния почерк и стил. Съпоставителните интерпретации, които са принципно важен фактор за успешното вписване на рецепционния факт в реалната междулитературна и межкултурна комуникация, също рядко се наблюдават. И с оглед на този недостиг, и заради качествата на интерпретацията, следва да се посочи статията на Людмила Миндова „Какво пита поезията? (За Томаж Шаламун, Константин Павлов, Биньо Иванов) (Миндова 2016: 121–141), която разглежда поезията на тримата автори през призмата на поетиката на алогизма и нонсенса, подриващи официалната идеология.

Един от специфичните аспекти на българо-словенската взаимна рецепция след 1989 г., който ясно се вижда в плана на съпоставката с останалите постюгославски литератури, е публикуването на редица обзори и прегледи на българо-словенските литературни отношения и на рецепцията на отделни жанрове. От българска страна това са преди всичко редица текстове на Ганчо Савов, вкл. и споменатите по-горе обзорни статии в сп. „Литературни Балкани“ (Савов 2004:106), на Людмил Димитров (Бартол, Димитров 2017), Ева Шпрагер, Димана Митева (Митева 2015: 472–476). От словенските обзори със стремеж към изчерпателност и аналитизъм се откроява статията на Ана Пекле-

¹⁵ „Дебнейки Годо. Пет съвременни словенски пиеси.“ Подбор и прев. Людмил Димитров. София: Факел, 2014.

ник (Peklenik 1999: 131–138), която е посветена на преводната и критическа рецепция на българската проза в Словения в предишния период (1931–1981), а българо-словенските отношения от обявяването на независимостта на Словения до 2001 г са проследени от Фран Розман (Rozman 2006: 425–430).

Появата на този тип обзорни текстове бележи опит за систематизиране на рецепционния процес и е знакова за навлизането на взаимната рецепция в нов етап на междулитературната комуникация.

Въпреки повишената интензивност на литературните контакти след 1989 г., взаимната рецепция на двете литератури остава несистемна и фрагментарна. Особено се откроява недостигът на критическа рецепция, която е решаваща за ориентирането на читателската публика и структурирането на рецепционния интерес.

В сравнение с предходния период, след 1989 г. се наблюдава нарастване на взаимния интерес и разширяване на формите и начините на междулитературно и межкултурно общуване – изготвяне на двуезични литературни издания, инициране на литературни гостувания и литературни четения, участия в литературни фестивали¹⁶, организиране на литературни изложби; редовни представления на новоиздадените книги, участие на български книги в инициативата „Библиотека на открито“ в Любляна, в рамките на която се представят книги от цяла Европа; инициране на Център за словенска литература¹⁷.

Българо-словенският литературен обмен след 1989 откроява като водеща ролята на субективния фактор и на индивидуалните инициативи в междулитературната комуникация. Ключова е фигурата на посредника между двете литератури в ролята му на преводач, издател, културен авторитет или университетски преподавател. И тук трябва да се споменат имената на Ганчо Савов, Людмил Димитров, Ева Шпрагер, Людмила Миндова, които имат безспорен принос за поддържането и динамизирането на литературните и културни контакти.

В резултат на активирането на българо-словенските литературни връзки към настоящия момент вече може да се говори за процес на формиране на собствен рецепционен модел на словенската литература в България и за видимост на българското присъствие в словенска културна среда.

¹⁶ Литературните гостувания и участия в литературни фестивали са детайлно проследени в доклада на Ева Шпрагер “Prevodi slovenske literature v bolgarski jezik od leta 2000 do danes”, представен на Международния преводачески симпозиум на Дружеството на словенските литературни преводачи през септември 2017:

<http://dskp-drustvo.si/index.php/novice/objava/mednarodni-prevajalski-simpozij-dskp-2017>

¹⁷ www.ljudmila.org/litcenter

ЛИТЕРАТУРА

Бартол, Димитров 2017: Бартол, М. Димитров, Л. Словенско-български театрални контакти: постановки, преводи, рецепция. // *Международен филологически форум*, 13–31. **Bartol, Dimitrov 2017:** Bartol, M., Dimitrov, L. Slovensko-balgarski teatralni kontakti: postanovki, prevodi, recepcija // *Mezdunaroden filologiceski forum*, 13–31. https://philol-forum.uni-sofia.bg/2017/08/03_Dimitrov_2017_5_12-31 (20.09.2019).

Дараданова 2015: Дараданова, Е. Антологиите на българска поезия в Сърбия и Хърватия след 1989 г. – съставителски и преводачески практики. // *Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 458 – 463. **Daradanova 2015:** Daradanova, E. Antologiiite na balgarska poezija v Srbija i Harvatija sled 1989 g. // *Slavistikata i balgaristikata dnes: vaprosi, idei, posoki*. Blagoevgrad: UI „Neofit Rilski“, 458 – 463.

Димитров 2007: Димитров, Л. Най-дългият и най-краткият път. // *Морето. Петнайсет български поети. Морје. 15 bolgarskih pesnikov*. Съст. Л. Димитров. Ljubljana: Mladinska knjiga, 6–11. **Dimitrov 2007:** Dimitrov, L. Naj-dalgijat i naj-kratkijat pat. // *Морето. Петнайсет български поети. Морје. 15 bolgarskih pesnikov*. Sast. L. Dimitrov. Ljubljana: Mladinska knjiga, 6–11.

Кирова 2004 а: Кирова, Л. Антон Ашкерц. // *Преводна рецепция на европейските литератури в България. Т. 6. Балкански литератури*. Съст. Боян Ничев и кол. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 215 – 222. **Kirova 2004 a:** Kirova, L. Anton Askerc. // *Prevodna recepcija na evropeyskite literaturi v Balgaria. T. 6. Balkanski literaturi*. Sast. Boyan Nichev i kol. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 2004, 228 – 231.

Кирова 2004 б: Кирова, Л. Иван Цанкар // *Преводна рецепция на европейските литератури в България. Том 6. Балкански литератури*. Съст. Боян Ничев и кол. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 232 – 234. **Kirova 2004 b:** Kirova, L. Ivan Cankar // *Prevodna recepcija na evropeyskite literaturi v Balgaria. T. 6. Balkanski literaturi*. Sast. Boyan Nichev i kol. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 2004, 232 – 234.

Миндова 2016: Миндова, Л. Какво пита поезията? (За Томаж Шаламун, Константин Павлов, Биньо Иванов) // *Другата Итака*. София: Изток–Запад, 121–141. **Mindova 2016:** Mindova, L. Kakvo pita poezijata? (Za Tomaz Salamun, Konstantin Pavlov, Binjo Ivanov). // *Drugata Itaka*. Sofia: Iztok–Zapad, 121–141.

Митева 2015: Митева, Д. Рецепция на словенската литература в България и на българската литература в Словения след 1989. // *Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 472 – 476. **Miteva 2015:** Miteva, D. Recepcija na slovenskata literatura v Balgaria i na balgarskata literatura v Slovenija sled 1989. // *Slavistikata i balgaristikata dnes: vaprosi, idei, posoki*. Blagoevgrad: UI „Neofit Rilski“, 472 – 476.

Савов 2004: Савов, Г. Словенската литература в българската периодика, сборници и др. // *Преводна рецепция на европейските литератури в България. Том 6. Балкански литератури*. Съст. Боян Ничев и кол. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 215 – 222. **Savov 2004:** Savov, G. Slovenskata literatura v balgarskata periodika, sbornici i dr. // *Prevodna recepcija na evropeyskite literaturi v Balgaria. T. 6. Balkanski literaturi*. Sast. Boyan Nichev i kol. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 2004, 215 – 222).

Савов 2014: Савов, Г. Поезията и словенците. // *Словенска поезия*. Съст. и прев. Ганчо Савов. София: Балкани, 2014, 133-139. **Savov 2014:** Savov, G. Poezija i slovincite. // *Slovenska poezija*. Sast. i prev. Gancho Savov. Sofia: Balkani, 2014, 133-139.

Христова 2018: Христова, И. Аспекти на рецепцията на българската литература в Хърватия след 1989 г. // *Език и литература*, № 3-4, 27-41. **Hristova 2018:** Hristova, I. Aspekti na recepcijata na balgarskata literatura v Harvatija sled 1989g. // *Ezik i literatura*, № 3-4, 27-41.

Ivanova 2005: Ivanova N. Rapsodije bolgarskega goslarja po bolgarsko. *Slavistična revija*, Vol. 3, no. 53, p. 461-475. – <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-5YE4SCSN> (20.09.2019).

Peklenik 1999: Peklenik, A. Recepcija knjižnih izdaj prevodov iz bolgarske proze na Slovenskem. // *Slavistična revija*, Vol. 1, no. 47, 131-138. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-97CLC0AZ> (20.09.2019).

Rozman 2006: Rozman, Fr. Slovensko-bolgarski odnosi od samostojnosti Slovenije do leta 2001. *Prispevki za novejšo zgodovino*, №1, 425 – 430.